

CONCLUSION

In light of the reassuring symmetry and systematic coherence of al-Fārābī's defence of hierarchical cardiocentrism, one cannot help but think that for him the reason Galen misses the mark so thoroughly in the debate over the *hēgemonikón* is his inability to grasp the larger theoretical implications of his physiological arguments. To put it differently, Galen fails to think through the issue as a philosopher; he considers it simply from the point of view of a doctor. From this perspective, the rejection of Galenic encephalocentrism subtly nudges the balance of power in Baghdad's intellectual milieu in favour of philosophy and away from medicine. Concomitantly, it seems that al-Fārābī ushers in an era where a more confident, and at times polemical, form of Aristotelianism is on the offensive. Indeed, Silvia Fazzo suggests, I think quite correctly, that a number of classical anti-Galenic tropes can be traced back to the Baghdad School and more particularly to al-Fārābī.⁴⁹

In fact, the scathing character of certain remarks was heightened and read back into the Greek sources, notably in the Arabic adaptation of works attributed to Alexander of Aphrodisias. Often the critiques found in the sources identified by Fazzo resulted in a belittling of Galen's philosophical abilities and were characterized by vicious *ad hominem* attacks on his pretentious and unwarranted competence outside the field of medicine. These sorts of observations and the perspective they defend are well exemplified by a famous jibe reported in al-ʿĀmirī's *Kitāb al-Amad ʿalā l-ʾAbād (On the Afterlife)*. In this text, Galen is admonished to go back to his ointments, laxatives, and to treating sores and fevers rather than dabbling in important philosophical questions concerning the eternity of the world or the nature of the soul.⁵⁰

This more circumscribed and chastened view of Galenism initiated by al-Fārābī in his *Epistle on the Parts of Animals* is eventually crystalized in the introduction of Avicenna's hugely influential *Canon*, a work that resolutely and convincingly brings medicine under the direct tutelage of the more eminent and authoritative power of Aristotelian philosophy.⁵¹ This magisterial *Summa* is in fact an acknowledgment of the deep influence of 'the second teacher', who tellingly called Galen a mere physician (*ḡālīnūs al-ṭābīb*).

49. See S. Fazzo, 'Alexandre d'Aphrodise contre Galien: La naissance d'une légende', *Philosophie Antique*, 2, 2002, pp. 109–144.

50 See S. Stroumsa, 'Al-Fārābī and Maimonides on Medicine as a Science', *Arabic Sciences and Philosophy*, 3, 1993, pp. 235–49. For al-ʿĀmirī's text quoted by Stroumsa see E. K. Rowson, *A Muslim Philosopher on the Soul and its Fate: Al-ʿĀmirī's Kitāb al-Amad ʿalā l-ʾAbād*, New Haven, 1988, pp. 74–5.

51. For an illuminating analysis of the classification of medicine in Arabic philosophy and its dependence on the higher philosophical discipline of physics to establish its basic principles see D. Gutas, 'Medical Theory and Scientific Method in the Age of Avicenna', in *Before and After Avicenna*, ed. D. Reisman, Leiden, 2003, pp. 145–62, reprinted in *Islamic Medical and Scientific Tradition: Critical Concepts in Islamic Studies*, ed. P. E. Pormann, London, 2011. In a recent article Emma Gannagé highlights the attempts made by later physicians to free themselves from this methodological subordination; see E. Gannagé, 'Médecine et philosophie à Damas à l'aube du XIIe siècle: Un tournant post-avicennien?', *Oriens*, 39, 2011, pp. 227–56.

The *Smaller Canon of Medicine* (*al-Qānūn al-ṣaḡīr fi l-ṭibb*) Ascribed to Avicenna*

Raphaela Veit

The *Smaller Canon of Medicine* (*al-Qānūn al-ṣaḡīr fi l-ṭibb*) is a text related to Avicenna's famous encyclopaedic work, *The Canon of Medicine* (*al-Qānūn fi l-ṭibb*).¹ The *Smaller Canon* is not just a summary of the larger *Canon* as the title suggests. A closer look at it leads beyond Avicenna's work into the world of *Canon* reception, raising a number of issues concerning the continuation and modification of Avicenna's systematic approaches and arguments.

Although the opposite is often claimed, there is, at least in the Western world, a broad consensus that the genius of Avicenna's *Canon* lies less in the presentation of new ideas than in the author's compilation and structuring of contemporary medical knowledge.² The subject of medicine is for him part of his speculative philosophy: he seeks not to bring medicine as a discipline forward through experience and practical experimentation. Rather, he aims to produce a coherent, logical system or frame for the medical teaching known in his time. The structure of the *Canon* can be described as follows. The compendium is divided into five books (*kutub*), which are in turn divided into scientific disciplines (*funūn*). One *fann* consists of instructions (*taʿālim*), summaries (*ḡūmal*), sections or treatises (*fuṣūl* or *maqālāt*) and also portions (*aqsām*). This structuring of the content into branches is reminiscent of a tree with its many boughs and twigs, as a 1608 Latin edition of the *Canon* demonstrates, using the example of Book IV.³ The tree image does show, however, that despite all the efforts at creating a clear structure, the overall results are not entirely satisfactory. In fact the diagram is so complicated that it shows the structure to be quite confusing.

*I am very grateful to the Max Weber Stiftung – Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland for allowing me to conduct manuscript studies in the Süleymaniye Library Istanbul in May 2008. I would also like to thank the very helpful staff of the Orient-Institut Istanbul and of the Süleymaniye Library.

1. Ibn Sīnā, *al-Qānūn al-ṣaḡīr fi l-ṭibb*, ed. A. F. al-Mazīdī, Beirut, 2003.

2. See M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden, 1970, p. 154: 'So groß die Wirkung des *Qānūn* im Morgenland und Abendland auch gewesen ist, so liegt doch die Bedeutung des Werkes nicht etwa in neuen Erkenntnissen, die es vermitteln könnte, sondern in der Systematisierung und umfassenden Darstellung des damaligen medizinischen Wissens. Der *Qānūn* bildet den Höhepunkt der scholastischen Fixierung der arabischen Medizin.' But even the pedagogical composition of the *Canon* has been questioned by favouring al-Maḡūsī's medical encyclopaedia *The Complete Book on the Medical Art (Kāmil al-Ṣīnāʾa al-ṭibbiyya)*, see on this work P. Diepgen, *Frau und Frauenheilkunde in der Kultur des Mittelalters*, Stuttgart, 1963, p. 33: 'Die klarste Gesamtübersicht über die mittelalterliche Medizin, die wir besitzen.'

3. This image of a tree structure is part of the Venice 1608 edition of Avicenna's *Canon Medicinæ*; there is a reprint in G. Vercellin, *Il Canone di Avicenna fra Europa e Oriente nel primo Cinquecento*, Turin, 1991, pp. 42–3.

war (*harb*, not *jihad*) as part of a *mission civilisatrice*: “conquering the nations and cities that do not submit to doing what will procure them that happiness for whose acquisition man is made. . . . the art of war that pursues this purpose is the just and virtuous art of war.”⁴⁶ To give a final example, when Farabi writes that a “virtuous person is forbidden to reside in the corrupt regimes, and it is obligatory for him to emigrate to the virtuous cities if any exist in actuality at his time,”⁴⁷ this invites comparison to the Islamic notion of *hijra* and the view (particularly in the Maliki school) that all Muslims are obliged to migrate from non-Muslim lands to the *dar al-Islam*.

III. IBN SINA

Farabi’s successor Ibn Sina (Avicenna, d. 428/1037) was the greatest philosopher in the Islamic tradition.⁴⁸ Ibn Sina devoted much less attention to political issues than did Farabi.⁴⁹ Apart from a brief, but suggestive, discussion on practical philosophy in his *Epistle on the Divisions of the Rational Sciences* (*Risala fi aqşam al-‘ulum al-‘aqliyya*), the major source for Ibn Sina’s political views is Book 10 of the section (*jumla*) on Metaphysics, or Theology (*Ilahiyyat*), of his massive philosophical *summa*, *al-Shifa’* (*The Healing*).⁵⁰ In the relatively brief treatment to be found in the *Shifa’* there are both clear debts to Farabi as well as intriguing differences where

⁴⁶ On the place of *jihad* in the philosophical tradition, see Joel L. Kraemer, “The *Jihād* of the *Falāsifa*,” *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 10 (1987): 288–324. Kraemer does not see Farabi’s discussions here as amounting to providing a philosophical underpinning to Islamic *jihad* doctrines. My claim is only that Farabi’s views can plausibly be read as philosophical *analogues* to the theological and juridical treatments, not that they are full-fledged philosophical *allegories* (as I will suggest later with regard to Ibn Sina).

⁴⁷ *Aphorisms*, §93, 60–61.

⁴⁸ For general studies of Avicenna’s philosophy, see Dimitri Gutas, *Avicenna and the Aristotelian Tradition: Introduction to Reading Avicenna’s Philosophical Works* (Leiden: Brill, 1988); Jon McGinnis, *Avicenna* (Oxford: Oxford University Press, 2010); and Robert Wisnovsky, “Avicenna and the Avicennan Tradition,” in Adamson and Taylor, *The Cambridge Companion to Arabic Philosophy*, 91–136.

⁴⁹ Accordingly, literature on Avicenna’s political philosophy is quite sparse. But see Miriam Galston, “Realism and Idealism in Avicenna’s Political Philosophy,” *The Review of Politics* 41, no. 4 (1979): 561–577; James W. Morris, “The Philosopher–Prophet in Avicenna’s Political Philosophy,” in *The Political Aspects of Islamic Philosophy*, ed. Charles E. Butterworth, “The Political Teaching of Avicenna,” *Topoi* 19 (2000): 35–44. For a study of Avicenna’s impact on later political, ethical, and legal philosophy, see M. Cüneyt Kaya, “In the Shadow of ‘Prophetic Legislation’: The Venture of Practical Philosophy after Avicenna,” *Arabic Sciences and Philosophy* 24, no. 2 (September 2014): 269–296.

⁵⁰ Avicenna, *The Metaphysics of The Healing*, trans. Michael E. Marmura (Provo, UT: Brigham Young University Press, 2005) (henceforth: *Metaphysics*).

Andrew F. March, “Falsafa and Law”

The Oxford Handbook of Islamic Law, edit. Anver M. Emon, Rumea Ahmed, Oxford: Oxford University Press, 2017. ISAM DN. 273954.

وما هشیار. سرمایه عمر عزیز را بسی بتلف دادیم و زمان فرصت را
بسیاری به تیر؛ انجام: من آنچه باید بگیریم گفتیم و حال وقت
تحقیق شمامست. والسلام خیر ختام(حرر فی شهر رجب المرجب
(۱۳۰۰)

در این رساله که در نسخه ما از مؤتمن الملک دانسته شده است از
وضع زمان و سیاست استبدادی عصر خرده گیری شده و رنگ
انقلابی دارد؛ بی کاه، تا: ۱۳۰۰ق؛ ۸۵گ (پ-۱۷۰) (ف: ۱-۳۲۰)

سیاسة البدن و فضائل الشراب = المجدول =

الخمریة / طب / عربی

siyāsat-ul badan wa faḍā'il-uš šarāb = al-mujadwal =
al-xamrīyya

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۳۷-۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

رساله فلسفی و طبی است در چگونگی نگاه داشتن بدن و آنچه
از لذت ها متفعت دارند یا ضرر و آسیب می رسانند، و علی
الخصوص نوشیدن شراب .

آغاز: بسمله حمدله قال الشيخ الرئيس اعلى الله درجه هذا كتاب
سیاسة البدن و فضائل الشراب و منافعه و مضاره
انجام: و مسموعه ما كان على الطبل و الدف تمت الرسالة.
[دنا ۲۷۰/۶]

۱. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۴۳۷/۳۷-عکسی

آغاز و انجام: برابر

اصل نسخه: ایاصوفیه، ش ۴۸۴۹؛ خط: نسخ پخته، بی کاه، تا:
۶۹۷ق؛ مقابله شده؛ ۳گ (پ-۱۶۵) (عکسی ف: ۲-۱۶۳)
تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۰/۳۹-۱۱۹

نسخه اصل: همان نسخه بالا [قیلما ف: ۱-۵۷۷]

۲. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۴۶۵۰/۲۷

خط: نستعلیق، کا: احمد بن محمود متطبب تولمی گیلانی، تا:
۸۶۶ق؛ جلد: مخمل قرمز، ۲گ (۲۱۷-۲۱۸پ)، اندازه:
۱۷×۱۲/۵سم [ف: ۱۲-۲۳۲]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۴۹/۳۹

آغاز و انجام: برابر

خط: تعلیق، بی کاه، تا: با تاریخ ۹۶۲ق؛ تملک: مصطفی بن عبدالله
در ۹۶۲، خلیفه سلطان در ۱۰۴۱، محمد طاهر پزشک تفرشی در
۱۱۳۵ق، محمد ابراهیم قزوینی در ۲ ذیقعده ۱۲۴۵؛ کاغذ:
سمرقندی کلفت، جلد: تیماج تریاکی، ۲گ (پ-۲۷۴-۲۷۵ر)، ۳۱
سطر، اندازه: ۲۳×۱۳سم [ف: ۶-۲۴۱۶]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۸۶۰/۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: کاهی، جلد: تیماج زرد،
ص ۱۱۵-۱۱۹، ۲۱ سطر [ف: ۱۰-۱۸۹۱]

این بنده می گذشت

انجام: آنانکه بالطبع صدیق و امینند از ممنوعیت اکراهی
نخواهند داشت که آنرا حساب پاک است از محتسب چه پاک
است

چاپ: تهران، ۱۳۸۰ش، به کوشش غلام حسین زرگری نژاد، در
«رسائل سیاسی عصر قاجار»، صص ۴۹۱-۵۹۹
[دنا ۲۷۰/۶؛ فهرستواره مزوی ۴۶۴/۶]

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۳۸۵

آغاز و انجام: برابر

خط: شکسته نستعلیق خوش، کاتب = مؤلف، تا: ۱۰ صفر
۱۳۱۴ق، جا: تهران (احتمالا)؛ مجدول؛ کاغذ: فلفل نمکی، جلد:
ایره، پارچه قرمز، ۱۲۶گ، ۱۱ سطر (۱۴/۵×۸)، اندازه:
۲۱×۱۲/۵سم [ف: ۱-۳۷۲]

سیاست / حکومت و سیاست / فارسی

siyāsat

غیر همانند:

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۱۱۷۰/۲

در سه باب: مسکوکات و اشیاء رایجه، مالیات در ده فصل.
اجتماع خلق (نیمه کاره مانده)؛ خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛
کاغذ: فرنگی آبی، جلد: میشن قرمز، ۱۷ سطر [ف: ۵-۲۴۲]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۹۲۷/۲

آغاز: دیده بر این فرو نیارد ... پند: عامل مردم آزار را حکم و
عمل ندید؛ انجام: حکمت پادشاه صاحب نظر باید که در
استحقاق همگنان نظر فرماید ... بلکه خداوندان عزت را.
با عنوان های حکایت و نصیحت و پند و تنبیه و حکمت و تربیت و
دستور است به فرمانروا؛ خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛
افتادگی: آغاز و انجام؛ کاغذ: فرنگی نخودی، ۸ص (۲۷-۲۰)، ۱۴
سطر (۱۵×۷)، اندازه: ۲۰×۱۳سم [ف: ۱۴-۴۰۴۵]

۳. تهران؛ ادبیات؛ شماره نسخه: ۱۸۵/۱ - ج

آغاز: بنوجه ترا از کجا باین شدت ناظم ایران قرار داده اند پاسال
دولت نمسه در وقت جنگ؛ انجام: یا از حالا خود را غرق
ومدقن سیل فرنگ بدانیم

در نسخه ما به نام «ایران نظم ندارد» خوانده شده و شاید از ملکم
خان باشد ولی در مجموعه آثار او چاپ ۱۳۲۵ ق و ۱۳۲۷ش
دیده نشده است؛ خط: شکسته نستعلیق، کا: اسماعیل تبریزی، تا:
۱۲۹۸ق، جا: تهران؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج سرخ، ۱۰گ
(پ-۱)، ۱۵ سطر (۱۵×۸/۵) سطر، اندازه: ۲۰×۱۲سم [ف: ۱-
۲۱۹]

۴. تهران؛ ادبیات؛ شماره نسخه: ۱۰۱/۲ - د

آغاز: بسمله. در جهان شاهی و ما غافل xx در قح جرحه ای

فهرستگان: نسخ های خطی ایران (نخا)؛ جلد مجیدم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

۱۰ص (۱۱۷-۱۲۶)، ۱۹ سطر، [عکسی ف: ۳-۳۲۲]

۸. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۳۵۳۳

آغاز: برابر؛ انجام: و من ذلك ان يقدم للامر مقدمات تصير توطئة لها و منه ان يلقي الامر بشان غيره.

خط: شکسته نستعلیق متوسط، بی کاه، بی تا؛ پس از این در دو برگ رساله «در حقیقت دعاء و کیفیت تاثیر زیارت در نفوس» از شیخ رئیس است که در پاسخ شیخ ابوسعید ابوالخیر تصنیف فرموده؛ واقف: حاج قائم مقام؛ ۱۲گ، ۱۴ سطر جلیبایی، اندازه: ۲۱×۱۴سم [ف: ۶-۴۲۴]

● **السیاسة = السياسات المدنیة / فلسفه، اخلاق / عربی**

as-sīyāsa = as-sīyāsāt-ul-madanīyya

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰؟ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

رساله‌ای در چگونگی زندگی شخصی و معاشرت با زن و فرزند زیردستانش، و اینکه چه راهی را به پیماید تا زندگی را به آسودگی به سر برد. گزیده‌ای از آن در مقاله سوم اخلاق ناصری و اخلاق جلالی و توضیح الاخلاق سلطان العلماء و ترضیح الاخلاق عبدالله شاهی خاتون آبادی و تحفة الائمة العلمية آمده است. در یک «مقدمه» و پنج «باب»: ۱. سیاست الرجل نفسه؛ ۲. ... دخله و خرجه؛ ۳. ... اهله؛ ۴. ... ولده؛ ۵. ... خدمه.

آغاز: الحمد لله الذي نهج لعباده بما دلهم عليه من حمده سبيل شكره و أشرع لهم ما هيأهم له من شكره أبواب مزيدة.

چاپ: به کوشش لويس معلوم (بيروت، مجله المشرق، جلد نهم (۱۹۶۰م)؛ مقالات فلسفیه قدیمه (بيروت: ۱۹۱۱م)

[دنا ۲۷۰/۶ (نسخه ۶)؛ الذریعه ج ۱۲ ص ۱۸۰۰ و مهدی ص ۱۲۳ اش ۸۲]

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۴۵۷/۱۵ عکسی

آغاز: برابر؛ انجام: من كثير و صغير أتم من كبير و من الله التوفيق و كل ميسر لما خلق له. تمت السياسة للرئيس أبي علي ابن سينا.

نسخه اصل: گویا در کتابخانه دانشگاه پرینستون آمریکا؛ بی کاه، تا: ۶۷۷ق؛ ۷ص (۱۴۸-۱۵۴) [عکسی ف: ۴-۳۰۸]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۹۵/۶۷-ف

نسخه اصل: حمدیه ش ۱۴۴۷؛ بی کاه، تا: با تاریخ ۷۵۵ق؛ در هامش [فیلمها ف: ۱-۴۲۶]

۳. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۴۶۷۷

آغاز: برابر؛ انجام: بن سينا البخاری ... و قدس نفسه بمنه و لطفه. خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: نخودی [رایانه]

۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۴۴۱/۴

خط: نستعلیق، کاه: عبد الرشید، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: سپاهانی، جلد: تیماج تریاکی مذهب، ۱۱ص (۷۶-۸۶)، ۲۵ سطر (۸/۵×۱۸)

اندازه: ۲۴/۵×۱۵سم [ف: ۹-۱۱۱۵]

۵. تهران؛ سپهسالار؛ شماره نسخه: ۵۸۲۱/۲

آغاز: برابر؛ انجام: من كبير و الله ولي التوفيق و التيسير.

بی کاه، تا: شعبان ۱۰۶۱ق؛ ۱۷گ (۱۲۳پ-۱۳۹ر) [ف: ۵-۱۲۲]

۶. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۸۶/۵۷

آغاز: برابر؛ انجام: فآثرنا التخفيف على القارىء و التسهيل على الناظر و لرب قليل أربع من كثير و صغير أتم من كبير و من الله التوفيق و كل ميسر لما خلق له؛ تمت السياسة.

خط: نستعلیق، کاه: شاه مراد بن نقدعلی فراهانی ورامینی، تا: ۱۰۷۲ق؛ در فهرست (۱: ۳۲۳) با شماره ۲۸۶/۲۸ آمده است؛ کاغذ: شرقی نخودی، جلد: تیماج، ۶گ (۲۶۱-۲۶۶ر)، ۲۷

سطر، اندازه: ۲۷/۵×۱۸سم [میراث شهاب: ۴۲-۱۴۱]

۷. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۲۲۲/۱

آغاز: برابر؛ انجام: و الا لفسد عليه سائر الخدم. فقد انقضت الابواب التي مثلنا فيها ما يحق على الرجل فعله في تدبير نفسه ... و

لو شرحنا كل باب بما يشاكله ... لكان الكتاب احسن و اكمل ... و لرب قليل ارتفع من كثير و صغير أتم من كبير و من الله التوفيق و كل ميسر لما خلق له. تمت الرسالة السياسية (كذا) للرئيس أبي

علي بن سينا البخاری روح ... نفسه.

بی کاه، تا: ۱۳۱۰ق؛ کاغذ: فرنگی زرد، ۹گ (۱-۹ر)، ۱۷ سطر، [ف: ۱۱-۵۷۷]

۸. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۵۱۱/۵

خط: نستعلیق، بی کاه، تا: ۱۷ رجب ۱۳۳۴ق؛ مصحح؛ جلد: مقوایی ابر و باد، ۶گ (۱۷پ-۲۲پ)، اندازه: ۲۲/۵×۱۴/۵سم [ف: ۲۰-۸۷]

۹. تهران؛ ادبیات؛ شماره نسخه: ۱۵/۲-ج

بی کاه، بی تا؛ ۸گ (۴ر-۱۱ر) [ف: ۱-۳۱۸]

۱۰. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۵۸۴/۵-ف

نسخه اصل: لیدن ۲۴۷۹-۱۴۶۴ Cod 1020a Warn؛ بی کاه، بی تا [فیلمها ف: ۱-۶۱۳]

● **سیاست / حکومت و سیاست / فارسی**

sīyāsāt

خان خانان، ق ۱۴ قمری

xān xānān (- 20c)

اهدای به: مظفر الدین شاه (۱۳۱۳-۱۳۲۴ق)

تاریخ تألیف: ۱۰ صفر ۱۳۱۴ق

نویسنده، که گویا از نزدیکان مظفرالدین شاه بوده و به رمز کشورداری فرنگان نیز آشنایی داشته است، چون اوضاع کشور ایران را پریشان می‌بیند در این رساله از ملت و قدرت ملی و شاه و آداب مملکت‌داری و حفظ خزانه ملت و طرز نگاهداری اعضاء دولت و اینکه چه بایست کرد تا کشوری وی صلاح ببیند به تفصیل سخن می‌گوید و در صدر کتاب از خوابی که در این باره دیده در حدود یک صفحه مطالبی ذکر می‌کند.

آغاز: بسمه تبارک و تعالی. پس از سیاحت اقطار فرنگ و اطلاع از اوضاع عالم و سیر کتب تواریخ و عبر همواره در خاطر قاصر

فرستگان: نسخه‌های خطی ایران (فخا)؛ جلد هجدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

DIA 276256

جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۱ / ۲۰۱۳

آغاز: الحمد لله الذي وفقنا بادراك نكتة لطيفة من عظم شأن
الحمد و ميزنا من بين العلماء المتحصلين من أصحاب الكد و
الجد ...

انجام: الحمد لله الذي قد خصنا به بين المعظمين المفسرين مع
عدم البضاعة و قلة الاستطاعة و الصلاة على محمد و آله اجمعين.

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۲۲۳/۱۲

خط: نستعلیق خوش، بی کاه، تا: آغاز قرن ۱۱؛ کاغذ: سپاهانی،
جلد: مقوایی آراسته، ۲ گگ (۹۹-۱۰۰)، ۱۸ سطر (۱۴×۶/۵)،

اندازه: ۱۹×۱۲ سم [ف: ۱۱ - ۲۱۸۴]

۲. قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۹۸۱/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی کاه، تا: نزدیک عصر مؤلف؛ جلد: تیماج قرمز،
گگ (۲۱-پ-۲۳)، ۱۴ سطر، اندازه: ۱۸×۱۲ سم [ف: ۳ - ۲۰۱]

س سرقات ابی الطیب المتنبی فیما نظمه من الشعر < الابانة عن
س سرقات المتنبی

● سرقات الشعراء / ادبیات / عربی

saraqāt-uš šu'arā'

ابن سکیت، یعقوب بن اسحاق، ۱۸۶ - ۲۴۶ قمری
ebn-e sekkīt, ya'qūb ebn-e eshāq (803 - 861)

تبریز؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۸۷۱

آغاز: منه بغيتها ورأت أن ما سواه فضل لا يلتفت اليه و نافله لا يعول
مع عدم التشبيه عليه؛ انجام: و قوله فاصبحت بسلا ای حزاما و
الكعب و الكعاب

خط: نسخ، کا: عبدالقادر بن عمر، تا: ۱۲۶۴ق؛ افتادگی: آغاز؛
مجدول؛ جلد: چرمی، ۱۷۶ گگ، ۲۱ سطر، اندازه: ۱۹/۵×۱۳ سم
[ف: ۲ - ۸۲۳]

● سر القدر = معنی قول الصوفیة: «من عرف سر

القدر فقد الحد» / فلسفه / عربی

sirr-ul qadar = ma'na qawl-i-š ūfiyya: «man 'arafa sirr
-al qadar faqad alḥada»

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۲۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

رساله ای است در گزارش حدیث «القدر سر الله فلا تظهروا سر
الله»؛ این پاسخ بر ۳ مقدمه استوار است: نظام عالم، سر ثواب و
عقاب و اثبات بازگشت انسانها (مغاد). در برخی نسخه ها پرستنده
این سؤال ابوسعید ابوالخیر معرفی شده است.

آغاز: و سأل أيضاً، قدس الله روحه، عن معنی قول الصوفیة: «من
عرف سر القدر فقد الحد»؛ فقال فی جوابه: إن هذه المسئلة فيها

الثانی و اقتصرنا منه علی ذکر هذین الکوکیبن. (و الیه المرجع و
المآب) (تمت الكتاب)

خط: شکسته نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۱ - ۱۲؛ افتادگی: آغاز؛
نسخه ایست مشوش؛ کاغذ: سپاهانی، ۴۲ گگ (۷۸-۱۱۹ر)، ۱۵
سطر (۱۲×۶)، اندازه: ۱۹×۱۰/۵ سم [ف: ۱۲ - ۲۰۶]

● سر الغامض / علوم غریبه / عربی

sirr-ul gāmiḍ

کنطویس الرومی

kontovīs ar-rūmī

۱. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۹۲۱۷

آغاز: بسمله و به نستعین قد تعرضت فی هذا الكتاب مع قله؛
انجام: و هو سمیع الدعا و الحمد لله رب العالمین
فی غسل الرماد المستخرج من الرماد؛ خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۹
[رایانه]

۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۰۹۶۴

آغاز: بسمله. قد تعرضت فی هذا الكتاب مع قلة و ايجاز نظمه
لكشف الاسرار ... و العلماء و حزنها؛ انجام: فذلك بكلمة من
یشاء و هو سمیع الدعاء
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: ۱۲۸۱ق [القبانی: ۳۰۵]

● سر غیبت و حضور امام زمان / حدیث / فارسی

serr-e qaybat va hozūr-e emām-e zamān

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۴۹۸۹

آغاز: بسمله، الحمد لله الذي هدانا لهذا و ما كنا لنهتدى؛ انجام: و
بمكارم اخلاق شيعه دوازده امامی
خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۱۴ [رایانه]

● السر فی عظمة سورة الفاتحة = تحقیق سبب كون

سورة الحمد عظیم الشأن جلیل القدر (مقاله فی) =

رسالة فی فضل الحمد / تفسیر / عربی

as-sirr fi 'azamat-i sūrat-il fātīḥa = taḥqīq-u sabab-i
kawn-i sūrat-il ḥamd 'azīm-aš ša'n jalīl-al qadr (mq-
un fi = r.-un fi faḍl-il ḥamd

نظام الدین گیلانی، احمد بن علی، ق ۱۱ قمری
nezām-od-dīn-e gīlānī, ahmad ebn-e 'alī (- 17c)

تاریخ تألیف: رمضان ۱۰۵۴ق
نگارنده این رساله، مدعی است که سر عظمت سوره حمد به او
الهام شده و شناخت این سر از خصایص وی می باشد، و آن این
است که «حمد» در ماده با «محمد» مشترک است و حضرتش
منشأ کل خیرات و برکات می باشد.

فهرستگان: نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد هجدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

sekezoldūz (jadval)

خط: نسخ، بی کا، تا: ۱۰۰۶ق؛ کاغذ: دولت آبادی، جلد: مقوا با روکش کاغذ زرد، ۹ص (۲۰-۲۸)، ۲۳ سطر، اندازه: ۱۳×۱۹سم [ف: ۱۹-۱۸۸]

۷. مشهد؛ الهیات؛ شماره نسخه: ۱۸۸۷۸/۴

آغاز: برابر

خط: نستعلیق، کا: عبدالکریم بن شیخ عزالدین محمد انصاری استرآبادی، تا: ۹ ربیع الاول ۱۰۲۴ق؛ ۱۴ص، ۱۲ و ۱۵ سطر، اندازه: ۱۳×۱۹سم [ف: ۲-۲۸۸]

۸. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۴۵۲/۱۴

آغاز: من عظیم منفعة الشراب امداده للحرارة الغریزیه؛ انجام: و مضغ الكرفس و التضمض بالماءورد. و شر السکنجین الكثير. الله اعلم.

بی کا، تا: با تاریخ ۱۰۴۳ق؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن قهوه‌ای، ۳گ (۱۳۰-۱۳۲پ)، ۱۸ سطر، اندازه: ۱۱×۱۹سم [ف: ۷-۴۰۵]

۹. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۴۶/۳۴

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کا: رجبعلی بن جواد علی، تا: دهه دوم جمادی الثانی ۱۰۷۱ق؛ ۳گ (۱۶۹-۱۷۱ر) [ف: ۴-۷۶۸]

۱۰. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۴۶۷۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق تحریری، کا: عنایت الله کافی، تا: شوال ۱۱۰۴ق، جا: کشمیر؛ اهدایی: رهبری، اسفند ۱۳۷۶؛ کاغذ: حنایی، جلد: تیماج عنایی مذهب، ۳گ، ۲۳ سطر، اندازه: ۱۲×۲۰سم [اهدائی رهبر: ۹-۲۹۸]

۱۱. تهران؛ سپهسالار؛ شماره نسخه: ۷۹۸/۴

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ ۴گ (۲۹۸-۳۰۱ر) [ف: ۵-۱۱۲]

۱۲. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۴۶۸۶/۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی کا، تا: حدود قرن ۱۳؛ مصحح؛ کاغذ: شرقی، ۴گ (۱-۴پ)، ۱۹ سطر، اندازه: ۸×۱۹سم [ف: ۳۷-۱۸۸]

۱۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۶۵۶/۳

خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج مشک، ۸ص (۱۳۴-۱۴۱)، ۱۸ سطر (۷×۱۴)، اندازه: ۱۰×۱۹سم [ف: ۱۴-۳۶۰۱]

● سکنجینه / ادبیات / فارسی

sekanjine

فرهنگ شیرازی، ابوالقاسم بن محمد شفیع، ۱۲۴۲ - ۱۳۰۹ قمری

farhang-e šīrāzī, ab-ol-qāsem ebn-e mohammad šafi' (1827 - 1892)

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۸۹۴۹

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین؛ انجام: یکی مثل مخروط

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۳۶۷/۹

این جدول نیز بگونه دائره است؛ خط: شکسته نستعلیق، بی کا، تا: ۱۱۹۵ق؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج، ۳۹۱ص، ۱۷ سطر، اندازه: ۴×۱۹/۵سم [ف: ۱۹-۴۴۴]

● السکنجین = منافع السکنجین = منافع الشراب

المسمی سکنجین / طب / عربی

as-sikanjabīn = manāfi'-us sikanjabīn = manāfi'-uš šarāb-il musammā sikanjabīn

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

میان ابوسعید و پزشکی دیگر درباره سرکنگین گفتگو شده و ابوسعید از شیخ رئیس درخواست کرده که درباره سودهای آن چیزی بنویسد. شیخ این نامه را نوشته و در آغاز آن از نام یونانی آن اکسومالی (Oxumeli یا Oxymel گرفته از کسوس یا سرکه و ملی یا انکین) یاد نموده است. سپس ساختن و مواد و سودهای آن را یاد کرده و از گفتار جالینوس در «تدبیر الاضحاء» و دیسکوریدوس آورده است. در دو «باب»: ۱. در تعریف سکنجین و خواص آن؛ ۲. در منافع و مضار سکنجین. این نامه با نام Tractatus de Syrupo Acetoso در قرن دوازدهم میلادی به لاتینی درآمده است.

آغاز: الحمد لله وحده و صلواته علی نبیه ... سألت ابوسعید ... ان ارسم لك جمل منافع الشراب المسمی سکنجین و اعلمك الحق.

انجام: فقد ذكرنا ما سألتنا ذكره واردتنا عليه مافيه كفاية و بلاغ و لله الحمد و المنة و الصلاة علی النبی محمد و آله اجمعین. [فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا: ص ۱۲۳]

۳. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۵۲/۱۵-طباطبائی

خط: نستعلیق، کا: سالک الدین حموی، تا: ۹۹۹ق؛ کاغذ: اصفهانی، جلد: مقوایی زرد، ۲گ (۸۱-۸۳)، ۲۵ سطر، اندازه: ۱۵×۲۳سم [ف: ۲۲-۱۲۳]

۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۷۹/۲۸

انجام: و الحمد لله كثيرا علی نعمه الكثيرة.

خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ ۵ص (۱۷۲-۱۷۶) [ف: ۴-۷۶۹]

۵. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۲۶۵۷/۱۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کا: محمد قاسم بن غلامعلی طبیب، تا: قرن ۱۱؛ مصحح؛ کاغذ: شرقی، ۳گ (۱۵۸-۱۶۰)، ۲۸ سطر مورب، اندازه: ۸×۵سم [ف: ۳۲-۱۵۷]

۶. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۲۰/۱۲

فرستگان: نسخ‌های خطی ایران (فخا)؛ جلد مجرّم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

DIA 276256

جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۱ / ۲۰۱۳

● السلام / فقه / عربی

as-salām

مجتهد کرمانشاهی، محمد هادی بن عبدالرحیم، ۱۲۵۰ - ۱۳۳۶ قمری

mojtahed-e kermānshāhī, mohammad hādī ebn-e 'abd-or-rahīm (1835 - 1918)

رساله ای است مختصر در احکام سلام مرتب بر سه مقصد و یک خاتمه: ۱. استحبابه؛ ۲. صیغه؛ ۳. حکم الجواب؛ خاتمه فقی حکم ما لو سلم جماعة علی واحد و بالعکس.

آغاز: بسمله حمدله و بعد هذه رسالة مختصرة فی بیان السلام و ما یترتب علیه من الاستحباب و غیره من الاحکام

۱. کرمانشاه؛ جلیلی؛ شماره نسخه: ۵۳۲/۲

آغاز: برابر

خط: نستعلیق مخلوط به شکسته، کاتب = مؤلف، تا: ۱۳۲۶ق؛ نسخه مسوده اصلی است؛ کاغذ: نخودی فرنگی کاهی، جلد:

مقوا، ۹ص (۲۲۳-۲۳۱)، اندازه: ۳۰×۱۴سم [ف: ۱۳۵]

۲. کرمانشاه؛ جلیلی؛ شماره نسخه: ۲۰/۱

آغاز: بسمله، الحمد لله رب العالمین ... و بعد يقول الحقیر الفانی و الانیم؛ انجام: مع الخلوص المرام بمحمد و آله الطاهرین المعصومین علیه و علیهم الصلوة و السلام و قد وقع القراق لمؤلفه القاصر ... آلف التحية و الثناء

خط: نسخ، کاتب = مؤلف، بی تا؛ یا تفریظ شیخ عبدالله مازندرانی بر رساله؛ کاغذ: نخودی فرنگی، جلد: مقوا، ۱۰گ، ۱۹ سطر،

اندازه: ۲۱×۱۶سم [ف: ۲۲۳]

● السلام آداب و احکامه = نبذة من الکلام فی السلام

/ اخلاق / عربی

as-salām ādāb-u-h wa ahkām-u-h = nubdat-un min-al kalām fi-s-salām

شهید ثانی، زین الدین بن علی، ۹۱۱ - ۹۶۵ قمری

shāhīd-e sānī, zayn-od-dīn ebn-e 'alī (1506 - 1558)

رساله ای است کوتاه در آداب و احکام سلام، با استفاده از آیات و روایات. این رساله، ظاهراً بخشی از یکی از آثار شهید ثانی باشد.

[ریحانة الادب ۲۸۰/۳]

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۳۴۳۱/۳

آغاز: نبذة من الکلام فی السلام ابتداءً و جواباً ... قال امیرالمؤمنین علیه السلام فی السلام سبعون حسنة، تسعة و ستون للمبتدی و واحدة للراد؛ انجام: و کذا من دخل مسجداً او ... فيقول السلام علينا و علی عبادالله الصالحین

خط: نسخ، کا: مرتضی بن شاه مرتضی بن شاه محمود کاشانی، تا:

۱۰۲۶ق؛ محشی با نشان «تفسیر کبیر»؛ کاغذ: شرقی، جلد: تیماج قهوه ای، ۴گ (۳۵-۳۸)، ۱۳ سطر (۸×۴)، اندازه: ۱۴×۷/۵سم [ف: ۳۴-۸۸]

● سلامان و ايسال / داستان / عربی

salāmān va absāl

حنین بن اسحاق، ۱۹۴ - ۲۶۰ قمری

honayn ebn-e eshāq (811 - 875)

ترجمه حنین بن اسحاق عبادی از یونانی به عربی.

چاپ: این ترجمه در تسع رسائل در مصر به سال ۱۹۰۸ و در آستانه با روایت ابن خلکان از سلامان و ايسال شیخ به سال ۱۲۹۸ به چاپ رسیده

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۳۲/۸-ف

نسخه اصل: اونیورسسته ش ۴۷۵۴؛ خط: نسخ، بی کا، تا: ربیع الثانی ۷۰۲ق؛ ۱۴گ (۷۳-۸۶)، ۱۵ سطر، [فیلمها ف: ۱ - ۴۴۰]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۱۲۰/۲-ف

نسخه اصل: متعلق به آقای کاظم مدیر شانه چی استاد دانشکده الهیات مشهد که خود او در نشریه (۶۰۶/۵) آن را شناسانده است؛ بی کا، بی تا [فیلمها ف: ۲ - ۸۱]

● سلامان و ايسال / فلسفه / عربی

salāmān va absāl

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۹۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

داستانی است فلسفی که اشاره به نفس ناطقه و عقل فطری دارد و می گویند حنین بن اسحاق آن را از یونانی به عربی برگردانده و ابن سینا گزارش داده است. داستان پسر پادشاهی به نام سلمان که عاشق ايسال می شود و پادشاه اطلاع یافته و آنها می گیرند. مراد از سلامان نفس ناطقه و ايسال عقل فطری است.

آغاز: بسمله، قوله و اذا قرع سمعک فیما یقرعه و سرد علیک فیما تسصعه قصه لسلامان و ايسال

انجام: وجه امراة سلامان حتی اعرض عنها فهذا ما تضح لنا من امر هذه القصة و ما اوردت القصة بعبارة الشيخ لتلا يطول الكتاب چاپ: معجم المطبوعات ۱۲۹/۱؛ به کوشش عباس احمد العصفورة، الکاتب المصری، مجلد ۵، ش ۱۷ (فبرایر ۱۹۴۷) [الذریعة ۹۴/۱۷ و ۹۵؛ معجم المطبوعات ۱۲۹/۱]

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۵۶۴/۱۰

آغاز: ایها الانسان انی اباریک لم ازل فرداً و لقد خلقتک فی دونک فرداً و سأجدک مما یلیک فرداً؛ انجام: و حلی لک کنه الحق فی کل مطلع منک علیه و هدانی الیه و ایدک کل تأیید. خط: نسخ، بی کا، تا: ۹۰۷ق؛ مصحح، محشی، علامت بلاغ؛ جلد:

فهرستگان: نسخه های خطی ایران (فنا)، جلد هجدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

DIA 276256

جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۱/۲۰۱۳

فهرست قنواتی شماره های: ۲۶۰-۲۶۶ و ۲۶۸

as-sulūk (r.)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۸۴۲/۲

خط: نستعلیق، کا: حسام الدین محمد صالح بن احمد مازندرانی،
تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: سپاهانی، جلد: تیماج سرخ، ۲۴ سطر (۱۸×۱۱)،

اندازه: ۱۹×۲۶سم [ف: ۸-۴۳۹]

۲. تهران؛ مهدوی؛ شماره نسخه: ۵۹۱

بی کا، بی تا [نشریه: ۲-۱۵۲]

● السلوک / عرفان و تصوف / عربی

as-sulūk

نجم الدین کبری، احمد بن عمر، ۵۴۰ - ۶۱۸ قمری
najm-od-dīn-e kobrā, ahmad ebn-e 'omar (1146 -
1222)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۶۴۳/۱۹-ف

خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ ۷ گ (۰؛ ۱۰-اپ-۱۰۶) [فیلمها ف: ۱-
۵۱۸]

۲. همدان؛ مدرسه قرب؛ شماره نسخه: ۱۸۸/۱۰

خط: شکسته نستعلیق، بی کا، بی تا؛ قطع: ربیعی [رشت و همدان: ف:
-۱۳۹۵]

● السلوک / عرفان و تصوف / عربی

as-sulūk

سهروردی، عمر بن محمد، ۵۴۲ - ۶۲۲ قمری
sohrāvardī, 'omar ebn-e mohammad (1148 - 1226)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۸۸۰/۶

آغاز: بسمله سبحانه و من مفاداته ایضا قدس الله روحه العزیز ایها
العبد الصالح المتطلع الی احوال الصالحین المتشوق الی سلوک
طریقهم؛ انجام: فی ادنی ساعتک و الله تعالی الموفق المعین.

خط: نسخ، کا: محمد بن الحسن بن محمد، بی تا؛ کاغذ:
سمرقندی، جلد: تیماج قهوه‌ای، ۱ گ (۲۴۱)، ۲۲ سطر

(۱۴/۵×۸/۵)، اندازه: ۱۳×۲۲سم [ف: ۸-۴۸۶]

● سلوک / عرفان و تصوف / فارسی

solūk

ابن طاوس، علی بن موسی، ۵۸۹ - ۶۶۴ قمری
ebn-e tāvūs, 'alī ebn-e mūsā (1194 - 1266)

از ابن طاوس دانسته شده است.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۶۲۸/۴

خط: نستعلیق، کا: محمدرضای گیلانی، تا: شوال ۱۲۹۹ق؛ کاغذ:

ابوطالب مکی، محمد بن علی، - ۳۸۶ قمری

ābo-tāleb-e makkī, mohammad ebn-e 'alī (- 997)

رساله مختصری است در آداب سیر و سلوک و طریق مجاهده و
بیان اصطلاحات صوفیه که مؤلف به خواهش گروهی از یارانش
فراهم کرده است. مؤلف در این رساله ابتدا به توضیح مختصری
در باره شریعت، طریقت و حقیقت می پردازد و سپس حدود ۵۵
اصطلاح از اصطلاحات صوفیه را تعریف کرده و در آخر هم
۴۲ باب در تعریف مقامات و منازل سالکین ذکر می کند و در
این میان گاه به سخنانی از بزرگان صوفیه از قبیل ابراهیم ادهم،
ابوعلی دقاق، بایزید، ابو عبدالله رودباری و ... تمسک می جوید.
در این رساله نامی از مؤلف نیامده ولی در خاتمه رساله، این اثر
به ابوطالب مکی نسبت داده شده که در منابع چنین اثری را جزو
آثار ابوطالب مکی نیافتیم و با «قوت القلوب» اثر معروف
ابوطالب مکی نیز تطبیق نمی کرد.

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۳۱۵۲/۱

آغاز: بسمله و الحمد لله الذی هدانا لهذا و ما كنا لنهتدی لولا ان
هدینا الله ... اما بعد فقد التمس منی جماعة اصدقاتی و زمرة
اخلائی ان اجمع لهم مختصراً فی بیان مذهب ارباب السلوک؛
انجام: و من سلک هذه الطرق الثلاث استحق السجاده و لا یسمع
... مصنف هذا الرساله و الله اعلم بالصواب ابوطالب محمد بن علی
بن عطیه الیمنی المکی رضی الله تعالی عنه.

خط: نسخ ریز متوسط، کا: عبدالکریم بن محمد هاشم- تا:
۱۰۹۴ق؛ کاغذ: اصفهانی نخودی، جلد: مقوایی، ۲۷ گ (۹-پ-
۳۵)، اندازه: ۱۲/۵×۲۲ [ف: ۱۴-۲۶۶]

● السلوک = جواب ابی سعید ابی الخیر / عرفان و

تصوف / عربی

as-sulūk = jawāb-u abī sa'īd ab-il-xayr

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

ابوسعید در این نامه پرسش هایی را مطرح ساخته و در ضمن آن
به شیخ رئیس می گوید: «بیابان های ظن در راه وصول به راه
متشعب (گونگون) هستند و من از هر راهرو، از راهش سؤال
می کنم تا ...» و شیخ به آنها پاسخ می گوید. در برخی از نسخه ها
قید شده که این نامه را شیخ در پاسخ ابن ژیلا نوشته (مانند نسخه
۲۹۳۸/۱۱ کتابخانه مجلس) اما ملاحظه متن سؤال و همین جواب
مسلم می دارد که مخاطب شیخ رئیس مردی بزرگ و مورد
احترام فراوان شیخ بوده است و این شخص بدون تردید کسی
به جز ابن ژیلا است. این سؤال و جواب در مورد حصول علم و
حکمت است.

[دنا ۱۹۱/۶؛ فهرست مصنفات شیخ از دکتر مهدوی ص ۸ (شماره ۴) و؛

فرستگان: نسخه های خطی ایران (فتا)؛ جلد هجدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان استاد و کتابخانه ملی

DIA 276256

جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۱/۲۰۱۳

273970

More information about this series at <http://www.springer.com/series/10082>

Hassan Tahiri

Ibn Sina
090637

Mathematics and the Mind

An Introduction into Ibn Sīnā's Theory
of Knowledge

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Kasım 2013

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	273970
Tas. No:	121 TAH-M

London
 Springer
2016

● نامه ها / نامه نگاری / عربی

nāme-hā

صابی، ابراهیم بن هلال، ۳۱۳ - ۳۸۴ قمری

sābī, ebrāhīm ebn-e helāl (926 - 995)

نامه ابواسحق الصابی «عن الطائع الله» به ولات نواحی و اطراف.

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۴۹۵۷/۴۰

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ واقف: نائینی؛ جلد: تیماج، ص ۵

[۱۳۷-۱۴۱]، اندازه: ۲۱/۸x۱۷/۵ سم [ف: ۷-۸۱۹]

● نامه ها / نامه نگاری / عربی

nāme-hā

صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد، ۳۲۶ - ۳۸۵ قمری

sāheb ebn-e 'abbād, esmā'īl ebn-e 'abbād (939 - 996)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۶۰۲/۱۶

نامه به یکی از یاران خود؛ خط: نستعلیق، بی کا، تا: با

تاریخ ۱۲۷۷ق، اص (۳۳۶) [ف: ۱۴-۳۵۳۳]

● نامه ها / نامه نگاری / عربی

nāme-hā

بدیع الزمان همدانی، احمد بن حسین، ۳۵۸ - ۳۹۸ قمری

badī' oz-zamān-e hamedānī, ahmad ebn-e hoseyn (970

- 1008)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۲/۳ - طباطبائی

خط: نسخ، بی کا، تا: ۱۲۲۲ق [ف: ۲۲-۲۲]؛ فهرست رایانه ای ج ۴-

[۱۰۴۲]

● نامه ها / نامه نگاری / عربی

nāme-hā

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

۱. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۳۵۹/۶ - عکسی

آغاز: ۱. لعلق باحشانی طرح، ولیران الافکار فی قلبی قرح، و لكل

... ۲. وصل خطاب الشیخ مینا بجمیل صنع الله سیوخ نعم الله. ۳. و

قد قرب الالتقاء لتقضى آریا و یشفی صدورآ؛ انجام: ۱. علی اوامر

و نواهیة ان شاء الله وحده. ۲. و اتوب الیه و استکفیة و أسئلة ان

یقربنی الیه انه سمیع مجیب قریب. ۳. بذلك مشكور الراى ان شاء

الله وحده و صلواته علی نبیه محمد و آله الطاهرین. در کناره این

یکی آمده که برای ابو سعید ابی الخیر نوشته شده است.

اصل نسخه: ایاصوفیا، ش ۴۸۴۹ و فیلم آن دانشگاه، ش

۱۱۹۰ (فیلم ها، ۵۷۶/۱)؛ ۳ نامه است: در نسخه نام کسان نیامده

است مهدوی نامه یکم را به سوی علاء الدوله پسر کاکویه یاد کرده است و کناره سومین آمده که برای ابوسعید ابوالخیر نوشته است؛ خط: نسخ کهن، بی کا، تا: مقابله شده در ۶۹۷ق؛ ص ۵۶-۶۱ [عکسی ف: ۲-۱۴۵]

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۳۷۱/۶ - عکسی و ۴۳۷/۶ - عکسی

همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲-۱۴۵]

۲. همدان؛ مدرسه غرب؛ شماره نسخه: ۱۱۸۷/۱۵

نامه به ابن زبیل، قناتی در شماره ۲۶۸ می گوید این رساله نامه ای است که شیخ در جواب ابن زبیلای مجوسی شاگرد خود هنگام گوشه گیری وی بدو نوشته و باز در شماره ۲۶۶ می گوید این رساله نامه ای است که شیخ به شیخ ابو الحسن بن محمد بن مرزبیل نوشته، ولی آقای دانش پژوه در جلد سوم بخش ۱، ص ۱۷۶، ج ۳ فهرست هدایی در ص ۱۷۶ شماره ۱۱ و ص ۳۷۹ شماره ۳۸۰ این نامه را همان پاسخی می داند که شیخ به ابو سعید ابو الخیر میهنی نوشته است؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۰ یا ۱۱؛ با سر لوح های زرین؛ کاغذ: اصفهانی، ۲ گگ (۹۸-۹۹)، ۲۴ سطر (۱۰x۲۰)، اندازه: ۲۷x۱۷ سم [رشت و همدان: ف: ۱۴۶۸-]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۵/۱ - ۳۱/۱

آغاز: رساله للشیخ ابی علی الی بعض اصدقائه، اکل من یشئء للسطان و یتصدر فی الدیوان یتکبر علی الاخوان؛ انجام: بل اهش من طلعة النیروز. قال بلی و لاتقل نعم. مل الی الطبع یا ابن عم. کن من الناس لالنعیم. دمت فی العز و النعم.

این نامه دوستانه را شیخ به ابوجعفر کاشانی نوشته است، قناتی در ش ۲۶۷ و ۲۷۰ آغاز آنرا چنین یاد نموده: «ایها الباز الاشهب بل القوم المصعب بل الطود الاکهب اکل من جلس فی الایوان و تصدر فی الدیوان»، شیخ نامه دیگر دوستانه ای هم به ابن طاهر بن حصول نوشته است (قناتی ش ۲۶۲ و ۲۷۰)؛ خط: تعلیق، کا: کرمانی، ناصرالدین حسین بن نورالدین محمد، تا: با تاریخ ۱۰۹۹ق، جا: کرمان؛ جلد: تیماج مذهب، اص (۲۶۲)، اندازه: ۲۵x۱۵/۵ سم [ف: ۳-۳۸۰]

۴. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۹/۵

آغاز: اعتراض علی فیما وجده الشیخ ابو الفرج من اختلاف و الاختلاط ...؛ انجام: فیکون التفاوض علی کتمان انشاء الله تعالی و صل علی سیدنا محمد و آله.

در این نامه شیخ رئیس به ابوالفرج بن ابی سعد یمانی جواب می گوید و به او خاطر نشان کرده می گوید که حق آن بود که ابوالفرج در نامه من دقت می کرد و بیهوده راه اعتراض نمی بوئید، چه او می گوید من در یکی از نوشته های خود اطباء را از به کار بردن مسهل رقیق دون غلیظ بر حذر کرده ام ولی در نوشته دیگر در ادویه و شربت های خود به شربت ها و قرص هایی اجازت داده ام که مخالف قول نخست است، شیخ پس از بیان اعتراض ابوالفرج به او جواب می دهد و می گوید نظر من از قسمت های مختلف نامه چه بوده و قصد از مسهل رقیق و غلیظ چیست؛ کا: محمد نصیر، تا: ۱۱۰۶ق؛ کاغذ: اصفهانی، جلد: تیماج، ص ۱۶ (۱۱-۱۲۶)، ۱۴ سطر، اندازه: ۱۵x۶/۵ سم [ف: ۷-۱۲]

المبلغ من علم الموسيقى و ستجد في كتب اللواحق تعريفات و زيادات كثيرة ان شاء الله تعالى وحده
خط: نسخ، كا: فضل الله بن حسن ناييني، تا: ۱۰۸۲ق؛ مجدول؛
كاغذ: دولت آبادی، جلد: چرمی، ۴۷ص (۲۵۱-۲۹۷)، ۲۵سطر،
اندازه: ۱۹/۷×۳۵سم [ف: ۸-۳۵۱]
۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۲۱۸۴
آغاز: بسمله، قال الشيخ الرئيس ابوعلی بن سینا رحمه الله عليه؛
انتجام: المختلفات و المتضادات احسن ... در مدت پنج ساعت
تمام العید سید جلال الدین طهرانی
خط: نستعلیق تحریری، كا: سید جلال تهرانی، تا: ۱۳۱۱ق، جا:
تهران؛ واقف: جلال الدین تهرانی، مرداد ۱۳۶۱؛ جلد: ترمه،
۱۱ص، ۱۴سطر [الفبائی: ۵۷۰-]

● الموسیقی / موسیقی / عربی

al-mūsīqī

خیام، عمر بن ابراهیم، -۵۱۷ قمری
xayyām, 'omar ebn-e ebrāhīm (-1124)
رساله ای از کلام عمر خیام در موسیقی.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۶۲/۸-ف
نسخه اصل: مانيسا گنل ش ۱۷۰۵؛ خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ ۳گ
(۹۷-۹۹)، ۱۶سطر [فیلمها ف: ۱-۴۴۵]

● الموسیقی = النسبة الموسيقية / موسیقی / عربی
al-mūsīqī = an-nisbat-ul mūsīqīya

خجندی، محمد بن عبداللطیف، -۵۵۲ قمری
xojandī, mohammad ebn-e 'abd-ol-latif (-1158)
وابسته به: القانون فی الطب؛ ابن سینا، حسین بن عبدالله (۳۷۰-۴۲۸)

حاشیه و تفسیری است از فخرالدین خجندی بر این سخن ابن سینا در رساله نبض: «ان فی النبض طبیعة موسیقاریه». خجندی نخست مقدمه ای دارد در بیان انواع نسب و توضیح نسب بین نغمات و نقرات در موسیقی و سپس به نقل عبارت شیخ الرئيس (با عنوان «قوله») و تعلیق بر آن می پردازد. (عبدالحسین حائری)
آغاز: بعد الحمد و الصلوة علی نبيه محمد و آله؛ اقول لما كانت النسبة الموسيقية نوعاً مخصوصاً من النسب، و الطبیعة النوعية لا یحصل فی الاعیان و الازهان، دون تحصل ما یقومها من الاجناس و الفصول، اوردنا فی هذا الموضع ما هو اهم و اقرب الی عرضنا لیكون كالمقدمة لما قصدناه من تفسیر المتن. فاقول النسبة انية احد مقدار بن متجانسين عند الآخر.
انجام: و اعتبر ذلك بالطیب الماهر فی علمه و عمله فانه مما یتظهر له بتوسط استکماله فی قسمی القلب ملکات حدسية توقفه بالسرعة علی احوال غامضة یتعسر علی الحداق ادارکها و لتقتصر

الموسیقی < المدخل الموسیقی
الموسیقی < علم الموسیقی (مختصر)
موسیقی < اسلام و موسیقی
موسیقی < اعلام الأعباء فی حرمة الغناء فی القرآن و الدعاء
موسیقی < الادوار فی معرفة النغم و الاوتار (ترجمه)
موسیقی < الغناء
موسیقی < الغناء (رسالة فی تحریم ...)
موسیقی < الغناء و اللهو
موسیقی < المدخل الكبير
موسیقی < الموسیقيات و نقدها
موسیقی < الوجیزة الحقیة علی مفاصد الغناء و تحریمه
موسیقی < آرمونی موسیقی ایران
موسیقی < پیدایش موسیقی
موسیقی < تقسیم تار
موسیقی < ذریعة الاستغناء فی تحقیق مسألة الغناء
موسیقی < روضة الغناء فی تحقیق معنی الغناء
موسیقی < غناء
موسیقی < كشف الغطاء عن وخامة الغناء
موسیقی < كشف الغطاء عن حال الغناء
موسیقی < كشف الغطاء عن حکم الغناء
موسیقی < کمال الادب فی الغناء
موسیقی < معرفة النغم (مختصر)
موسیقی < مقامات موسیقی

● الموسیقی (مسئلة فی) / موسیقی / عربی

al-mūsīqī (mas'alat-un fi)

ثابت بن قره، ۲۲۱ - ۲۸۸ قمری
sābet ebn-e qorre (837 - 902)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۶۲/۱۲-ف
نسخه اصل: مانيسا گنل ش ۱۷۰۵؛ خط: نسخ، كا: ابن الغلام القونی، بی تا؛ ۳گ (۱۲۸-۱۴۰)، ۱۶سطر [فیلمها ف: ۱-۴۴۵]

● الموسیقی / موسیقی / عربی

al-mūsīqī

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)
مقاله فی الموسیقی از کتاب الشفا.
چاپ: در مجموعه رسائل (حیدرآباد: ۱۳۵۳ق)؛ در رسائل، جلد اول (قم، انتشارات بیدار: ۱۴۰۰)
۱. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۵۶۱۸/۴
آغاز: بسمله، حمدله، و قدحان لنا ان نختم الجزء الرياضی من الفلسفة ما یراد جوامع علم الموسیقی؛ انجام: و لتقتصر علی هذا

فهرستگان: نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد سی و دوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛

01 Kasım 2013

القياسات الخطائية فانهما [انما] يستعان بهما في الجزئيات من الامور دون الكليات والعلوم انقضی والحمد لله حق حمده
خط: نسخ، كا: محمد هاشم نونهروي، تا: ۱۳۰۴ق، جهت سيد مرتضى نونهروي؛ اهدايی: رهبري، بهمن ۱۳۸۳؛ جلد: تيماج، ۹گ، ۱۳ سطر، اندازه: ۲۰/۵×۹/۱سم [اهدائي رهبر: ۵-۴۰۱]

● الموجد في المنطق / منطق / عربي

al-mūjaz fi-l mantīq

خونجی، محمد بن نامور، ۵۹۰ - ۶۴۶ قمری
xūnajī, mohammad ebn-e nāmāvar (1195 - 1249)

دارای یازده «فصل»: ۱. العلم اما تصور ...؛ ۲. الدلالة اللفظية اما على ...؛ ۳. في الكليات الخمس الكلّي اما ...؛ ۴. في التعريفات تعريف الماهية بنفسها ...؛ ۵. في معرفة القضايا البسيطة اعلم ان القضية ...؛ ۶. في التناقض و هو اختلاف ...؛ ۷. في العكس المستوی و هو تبديل ...؛ ۸. في القياس و هو قول مؤلف ...؛ ۹. في المختلطات و الضابط في جهة ...؛ ۱۰. في الشرطيات و الشرطية ...؛ ۱۱. في القياسات الشرطية الاقترانية و قد عرف انها در فهرست دارالکتب یک نسخه از این کتاب یاد شده اما فهرست نگار، مؤلف آنرا نشناخته است. (عبدالحسین حائری)

آغاز: الحمد لله رب العالمين ... قال امام العصر اوحد الزمان ملك الائمة افضل الملة و الدين ابو المحامد محمد بن نامور بن عبد الملك خونجی قدس الله روحه هذا مختصر في علم المنطق لخصته لبعض خلص اصحابي ... و سميته بالموجد و رتبته على فصول الفصل الاول العلم اما تصور ...

انجام: ينتج رفع كل واحد من طرفيها وضع الآخر لاستحالة الخلو دون العكس لا مكان الجمع و لما قد وينا بما قصدنا ذكره في هذا المختصر فلنختم الكتاب حامدين لله وحده ... و المسلمين اجمعين

[آثار و احوال خواجه از مدرس رضوی ۱۲۱-۱۲۲؛ معجم المؤلفين عمر رضا كحاله ۱۳۲/۱۲؛ فهرست دارالکتب چاپ ۱۹۲۴ ذیل ج ۱/۲۹۱]

شرح و حواشی:

۱- شرح الموجد في المنطق؛ بندي، علی بن محمد

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۹۸۴/۱

آغاز و انجام: برابر

خط: ثلث، بی کا، تا: ۶۸۷ق؛ کاغذ: خان بالغ، جلد: تيماج، ۸۹ص (۴-۹۲)، ۱۱ سطر، اندازه: ۲۰/۵×۱۰/۵سم [ف: ۵-۴۸۳]

● الموجد في المنطق / منطق / عربي

al-mūjaz fi-l mantīq

زين الدين كيشي، محمد بن شمس الدين، ق ۸ قمری
zayn-od-dīn kīshī, mohammad ebn-e šams-od-dīn (- 14c)

رساله مختصری است در علم منطق شامل چند «فصل».

شرح و حواشی:

۱- شرح المقدمة في المنطق؛ بندي، علی بن محمد

۱. تهران؛ ملك؛ شماره نسخه: ۴۹۰/۵

آغاز: قال الشيخ الامام حجة العرب و قيلة الادب ... و بعد فانی اودعت في هذا المختصر من اصول علم القافية نبدأ؛ انجام؛ والذي عليه الجمهور والمذهب المشهور انه عيب
خط: نستعليق، كا: ابرقوي، محمد بن حسين، تا: ۸۵۱ق؛ ۷ص (۱۴۴-۱۵۰)، ۲۱ سطر، اندازه: ۲۱/۶×۱۰/۹سم [ف: ۵-۳۸]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۸۱۷/۳

خط: نستعليق، بی کا، تا: ۱۰۱۴ق؛ مصحح؛ جلد: تيماج، ۲گ (۱۱۸-۱۱۹پ)، ۱۹ سطر، اندازه: ۲۱/۱۵×۵/۵سم [ف: ۲۰-۲۸۳]

● الموجد في القرائة / قرائت / عربي

al-mūjaz fi-l qirā'a

اهوازی، حسن بن ابراهيم، -۴۴۶ قمری
ahvāzī, hasan ebn-e ebrāhīm (- 1055)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۸۰۵۱

از آغاز تا مرسلات، بسیار نادر؛ خط: نسخ، بی کا، تا: حدود قرن ۶ و [د.ث. مجلس]

● الموجد في المنطق = المنطق الموجد / منطق / عربي

al-mūjaz fi-l mantīq = al-mantīq-ul mūjaz

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

در سه «مقاله»: ۱. في مقدمات المنطق؛ ۲. في الافصاح بالغرض المطلوب في علم المنطق؛ ۳. تمام المنطق. این جز «نکت في المنطق» اوست.

آغاز: بسملة ... و بعد: فان من أقدم على تعلم العلوم الفكرية التي لا يتوصل إليها إلا بالروية و هو يعلم ان ذهنه يعرض الغلط و الخطا و جائز عليه ان يروي و يستدل في شى.

[مجمع علمي ۲۶۰/۳؛ دبا ۱/۴ ابن سینا؛ مهدوی، فهرست مصنفات ۲۲۱ «منطق الموجد»]

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۰/۲۲-۱

آغاز: برابر؛ انجام: حساس متحرك الاراده، او شىء آخر ان كان له فصول. تم المنطق الموجد للشيخ ...

نسخه اصل: اياصوفيا ۴۸۴۹؛ مقابله شده؛ بی کا، تا: ۶۹۷ق؛ ۲۱گ (۸۸-۱۰۸ر) [فیلمها ف: ۱-۵۷۷]

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۳۵۹/۲۰-عکسی و ۳۷۱/۲۰-عکسی و ۴۳۷/۲۰-عکسی

نسخه اصل: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲-۲۶۸ و ۲۶۹]

۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۳۱۶۶۹

آغاز: بسمله. كل لفظ لا تريد أن يدل بجزء منه (الجزء منه) فهو لفظ مقرر كقولك؛ انجام: منابع القياسات الشعرية قريبة من منابع

فهرستگان: نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد سی و دوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛

axbārī, mohammad ebn-e 'abd-on-nabī (1765 - 1817) الطبیعیة / طب / عربی

ar-radd 'alā abi-l-faraj aṭ-ṭayyib fi r.-i-h fi-l quwa-ṭ ṭabī'īyya

گویا از میرزا محمد اخباری است.

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۴۲۸ - ۴۳۰ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

وابسته به: القوی الطبیعیة؛ عراقی، عبدالله بن طیب (-۴۳۴)
این رساله رد کتاب «القوی الاربعة» ابن الطیب است که به نام های «الرد علی الرسالة المتقدمة» و «فی نقض رسالة ابن الطیب» نیز ثبت شده است، که قنواتی آن را به شماره ۱۴۱ و دکتر مهدوی به شماره ۷۶ شناسانده اند. در آغاز می گوید: «از نگارش های ابوالفرج بن الطیب که خدای شکوهش را پاینده دارد آنچه که در پزشکی پرداخته است درست و استوار و به دلخواه ما است مگر اینکه نگارش های منطقی و طبیعی وی و مانند آن چنین نیست. سخنانی از وی درباره نیروهای طبیعی بما رسیده که نه آنچه خواست در آن ثابت کند در خور پزشکان است و نه دلیل هایی که بر آن آورد درست می باشد. ما این سخنان را پیش از اینکه پزشکی فرا بگیرد فراهم آورده است. آنگاه شیخ رئیس به رد گفته های ابوالفرج می پردازد و در این گفتار از شفای خود یاد می کند. ابوالفرج گفتار خویش را برای شیخ نگاشته و او هم این رد را در پاسخ وی نگاشته است. شیخ می گوید: «ما دلیل های او را سست نشان داده ایم گویا وی پزشکی نخوانده و اینها را گفته یا اینکه اینها از سخنان زشت پزشکی او است و هیچ کاوش و بررسی در آنها نکرده است. وی در این گفتار با اصول علمی ناسازگاری نمود.»

آغاز: بسمله، انه قد کان یقع الینا کتب بعملها الشیخ ابوالفرج بن الطیب فی الطب و نجدها صحیحة مرضیة خلاف تصانیفه التي فی المنطق و الطبیعیات و ما یجری معها ثمره معها قد وقع الینا کلام فی القوی الطبیعیة
انجام: قد صارت فی هذا الفصل عجیبا جدا کانه لا یعرف الحار بواحد لسوء مزاج حارة و بعض حاره و ما لم فلیذکر هذا القدر تشریح و من الله التوفیق و له الحمد و العلی
چاپ: در رسائل ابن سینا شماره ۱ چاپ ۱۳۵۳ آنکارا
[دنا ۵۸۶/۵ (۹ نسخه)]

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۶۴/۳۸-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۲۹؛ بی ک، تا: قرن ۱۰؛ ۲ گ (۱۴۹ پ-۱۵۰ پ) [فیلمها ف: ۱-۶۶۳]

۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۶۷۶۶/۱۵

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کا: محمد بن کمال الدین حسین، تا: یکشنبه ۲۱ صفر ۹۴۴ق، جا: قم؛ جلد: مقوا، ۶ص (۲۹۱-۲۹۶)، ۲۱ سطر،

اندازه: ۱۷/۵×۱۰سم [ف: ۱۹-۳۵۴]

۳. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۸۶۰/۵

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۸۴۲/۱

آغاز: اتحاد است ثانی صیوروت شی است بشی دیگر بطریق استحاله؛ انجام: بانوار الحکمة و الیقین بحق محمد و آله الطاهرین سلام الله علیهم اجمعین
خط: نستعلیق، بی ک، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنگی، جلد: مقوا، ۴۶ص (۱-۴۶) [ف: ۱۰-۱۶۸۵]

سه رد عقاید مسیحیان و جواب به اشکالات پادری < رد پادری

● رد عقیده فاسده مولوی سمیع صوفی / کلام و

اعتقادات / فارسی

radd-e 'aqīde-ye fāsede-ye mowlavī samī'-e sūfī

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۴۷۱۱

آغاز: بسمله، الحمد لله الذی اظهر الحق و ازاج الباطل ... اما بعد بیاید دانست که در این ایام؛ انجام: و ایاک ممن یدکر فتتفعه الذکرى. تمت بالخیر.
خط: نستعلیق، بی ک، بی تا، [رایانه]

سه الرد علی الأصفیة < جواب الشبهتین

● الرد علی ابن المقفع / کلام و اعتقادات / عربی

ar-radd 'alā ibn-il muqaffa'

حسنی، قاسم بن ابراهیم، ۱۶۹ - ۲۴۶ قمری

hasanī, qāsem ebn-e ebrāhīm (786 - 861)

ردی است بر بعضی عقاید کلامی ابن مقفع و بیشتر به مسأله اعتقاد به نور و ظلمت که از معتقدات مجوس می باشد، پرداخته است. این پاسخ بر رساله ای نوشته شده منسوب به ابن المقفع.
چاپ: روما، مطبعة اکادیمة لینیجای، ۲۱۱ص، ۱۹۲۷م.

[دنا ۵۸۶/۵؛ مولفات الزیدیه ۱۴/۲]

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۷۱/۴

آغاز: الحمد لله خالق کل معبود المتسوجب الحمد فی کل موجود الذی لا یقصر عنه

نسخه اصل: کتابخانه ای در یمن؛ خط: نسخ، کاتب = مؤلف، تا: ۲ رجب ۱۰۶۴ق؛ ۵۸ص (۱۰۶-۱۶۳) [عکسی ف: ۱-۸۵]

سه الرد علی ابن حجر العسقلانی < القصیده السردیة

● الرد علی ابی الفرج الطیب فی رسالته فی القوی

افادات میرزا محمد هندی می باشد.

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۶۶۲۳/۲

آغاز: و العدة انه لا امكان للامرة ايضا في الاحكام الشرعية و كلما حسبه ظنا فهو اعتقاد؛ **انجام**: فما لهؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا و لا حول و لا قوة الا بالله العلي العظيم
خط: نسخ، کا: یاد علی بن ممتاز علی حسنی باره‌ای، تا: چهارشنبه ۱۰ رجب ۱۲۳۲ق؛ افتادگی: آغاز؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، گک (۳۷-۴۰)، اندازه: ۱۵×۱۰/۵سم [ف: ۱۷-۱۹۲]

● الرد علی المحقق الحلّي فی اثبات المعدوم / کلام

و اعتادات / عربی

ar-radd 'ala-l muhaqqiq al-hillī fi itbāt-il ma'dūm

عودی، حسین بن ابی القاسم، ق ۸ قمری

'ūdī, hoseyn ebn-e abe-l-qāsem (- 14c)

وابسته به: اثبات المعدوم؛ محقق حلّی، جعفر بن حسن (۶۰۲-۶۷۶)

ردیه‌ای است بر رساله جوابیه محقق حلّی در مسأله اثبات المعدوم.

آغاز: بسمله. قال الشيخ الامام العالم الفاضل الكامل المتقن المحقق المفتن العلامة شرف الدين ابو عبدالله الحسين بن ابی القاسم بن الحسين بن محمد العودی الأسدی الحلّي عفا الله عنه: وقفت علی الجواب الذي أجاب به ابوالقاسم جعفر بن سعيد رحمه الله عن معتقد الاثبات هل هن كافر أو مؤمن، فرأيت قد تخطى الصواب و تعداه و تعاما عن الحق و تناساه، فأجبت ان ابين فيه غلظه و اكتشف للناظرين سقطه ... قوله في حكاية مذهبه و تقرير اعتقادهم القدر و العلوم.

انجام: و هذا النقض أوردناه على جهة الاختصار، و ان كان قد خرج عن والدى منع الله الكافة بطول بقائه مسألة كبيرة في المعنى فمن أرادها وقف عليها هناك ذكر فيها جميع ذلك ... النهايات. چاپ: این ردیه همراه با متن رساله در میراث اسلامی ایران، دفتر اول، ص ۱۵۷-۱۷۴ به چاپ رسیده

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۱۰۴/۹

آغاز و انجام: برابر

نسخه اصل: کتابخانه بادلیان در آکسفورد انگلستان F64 عربی (E. 157)؛ خط: نسخ، کا: احمد بن حسین بن ابی القاسم بن عودی اسدی حلّی، تا: ۷۴۱ق؛ ص ۵ (۱۰۰-۱۰۴)، ۱۷ سطر [عکسی ف: ۳-۲۱۴]

● الرد علی المعتز / کلام و اعتادات / عربی

ar-radd 'ala-l mu'tarid

بحرانی، علی بن عبدالله، - ۱۳۱۹ قمری

Bahrānī, 'alī-ye-bn-e 'abd-ol-lāh (- 1902)

تاریخ تألیف: ۶ شوال ۱۳۰۶ق

یکی از شیعیان مقیم هند نامه‌ای به بحرانی نوشته و در آن پیرامون شبیه‌سازی که در عزاداری‌ها مرسوم است و همچنین بیان مقام شیخین، چنان‌که در نوشته‌های وی دیده می‌شود، اعتراض کرده او را با استدلال پاسخ می‌گوید.

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۴۶/۱۶ و ۷۱۲/۱۶ عکسی

آغاز: الحمد لله كما هو امله ... و بعد فقد اتاني كتاب من بعض اخواننا الامامية القاطنين في بلاد الهند؛ **انجام**: و لكني لذلك اكتفيت بما ذكرت من البيان فقيه كفاية لاهل العقول و الاذهان.
خط: نسخ، بی کا، تا: نزدیک عصر مولف؛ جلد: مخمل نیلی، ۵ گک (۱۰۷-۱۱۱)، ۱۷ سطر، اندازه: ۱۶×۲۵سم [ف: ۱-۲۰۶] و [عکسی ف: ۲-۳۶]

● الرد علی مقالة ابی الفرج الیمامی = رسالة الی ابی

الفرج الیمامی / طب / عربی

ar-radd 'alā mq-i abi-l-faraj al-yamāmī = r.-un ilā abi-l-faraj al-yamāmī

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

جواب ابن سیناست به اعتراض ابوالفرج ابن ابی سعید الیمامی بر رساله جوابیه او در خصوص چند مسأله طبی در موضوع داروهای مسهل و ابن سینا در این رساله بر ابوالفرج سخت برآشفته و مدعی شده است که اصولاً مطالبی را که ابی الفرج به وی نسبت داده شایسته کودکی نیز نیست. وی چندین بار در اثناء رساله تألیف چنان رساله و نگاشتن چنان دستورات را انکار و آرزو کرده است که با ابوالفرج ملاقات می‌کرد و پرده از این معما برمی‌داشت.

آغاز: بسمله اعترض علی فیما وجده الشيخ ابو الفرج من الاخلال و الاختلاط فی مقالة لی كتبها مجيبا فیما وسطت فيه و ان كان ايضا قد امعن فی القول و الثناء الجميل كما يليق بحر مثله مخلوطا بغمزات و لمزات فیما ضرب ممالن یزل اهل الفضل یصون عنه فی المشافهات و الحكایات و لو كان القائل غيره و المقول غیري و قد حکي عنی ما لم اقله و لا اقله ...

انجام: فيكون التفاوض على كتمان انشاء الله وحده

چاپ: در رسائل ابن سینا شماره ۱ چاپ ۱۳۵۳ آنکارا

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۳۰/۱۲-ف

نسخه اصل: اونیو سیته ۴۷۱۱؛ خط: نسخ، بی کا، تا: با تاریخ ۵۷۶ق؛ مقابله شده؛ گک (۸۰-۸۱)، ۲۴ سطر [فیلمها ف: ۱-۴۳۹]

۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۶۷۶۶/۱۶

آغاز: برابر؛ **انجام**: يكون رقيقة يحتاج ان يقوم. (ناقص)

خط: نستعلیق، کا: محمد بن کمال الدین حسین، تا: یکشنبه ۲۱

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Kasım 2013

فرستگان: نسخ‌های خطی ایران (فخا)؛ جلد شانزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

DIA 276254

جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱/۲۰۱۲

اندازه: ۱۷/۵×۱۱سم [ف: ۵۱-۱۴۴]

خط: تحریری، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ جلد: گالینگور مشکى، ۵۶ص
۲۱۶-۲۷۱، ۱۸ سطر، اندازه: ۱۵/۵×۲۵/۵سم [ف: ۵۰-۵۳]

رسالة بعض الافاضل الى علماء مدينة السلام / فلسفه /

عربی

r.-u ba 'd-il afāḍil ilā 'ulamā'-i madīnat-is salām

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۲۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

نامه‌ای است که ابن سینا به دانشمندان بغداد نوشته است. استاد محمد تقی دانش پژوه در توصیف آن آورده: در فهرست نگارش‌های شیخ رئیس که ابن ابی اصیبعه در عیون الانباء فی طبقات الاطباء آورده است (در ج ۲ ص ۲۰ س ۴-۶) دو رساله از شیخ بدین دو نام: «رسالة الى علماء بغداد يسألهم الانصاف بينه وبين رجل همداني يدعى الحكمة» و «رساله‌ای صدیق يسأله الانصاف بينه وبين الهمداني الذي يدعى الحكمة» آمده است و در نامه دانشوران (ج ۱ ص ۸-۸۲) در سرگذشت شیخ رئیس این رساله یاد گردیده: «جواب مسائل علماء بغداد که سؤال کرده بودند از کسی که در همدان مدعی حکمت بود». پس پیدا شد که ابن سینا چنین نگارشی دارد گر چه در برخی نسخه‌ها این رساله چنین نامیده شده: «رسالة بعض الافاضل الى علماء مدينة السلام في مقولات الشيخ» و گویا شیخ نخواست است نشان دهد که این نگارش از اوست و از خود به نام «مردی از بخارا» در دیباچه یاد کرده است و در نامه دانشوران می‌نویسد که این رساله را شیخ در سپاهان نوشت. رساله دیگری هم در تاریخ حکماء قفطی (ص ۲۷۲) و بیهقی (ص ۱۸۸) و ابن ابی اصیبعه (ج ۲ ص ۱۹ س ۳۰) از شیخ دانسته شده بدین نام: «رسالة في ان علم زيد غير علم عمر» و در این نسخه ما هم این عبارت آمده است: «انسانية كانت في خيال زيد و اخرى كانت في خيال عمر» ولی بسیار دور است که این دو رساله یکی باشند زیرا مسئله علم خود در فلسفه و کلام طرح می‌شده و بر سر آن گفتگوها بوده است گرچه دو مبحث وجود و علم در مورد کلی طبیعی با یکدیگر بستگی دارند.

باری در دیباچه این رساله می‌گوید: «درود بر خواجگان دانشمند بغداد بدانید که مردی بخاری دانش را دوست داشته و آنچه می‌توانست در اندوختن آن کوشید تا این که گذارش به این شهرها افتاد و به پیروان شما برخورد و آنان وی را از دانشمندان به شمار آوردند و او از آنها چیزهایی می‌شنید که به گفته‌های استادانش مانند بود تا اینکه به شهر همدان رسید. خواهج‌ای بزرگوار و نیکمرد و فرزانه و دانای همه دانش‌های فلسفی و دینی در آنجا بدید که دانسته‌های وی با دانش پیشینان همانند نبود و می‌گفت که آن را از شما فرا گرفته است و من گفتار او و سخن خودم را در خرده‌گیری‌ها که از او کرده‌ام برای شما فرستادم. وی می‌گوید که در جهان هستی یک «مردمی» جداگانه‌ای هست که گاهی بریخت این و گاهی به ساخت آن

رسالة البرهان < البرهان في كيفية تسطيح الكرى

رسالة البرهان / رياضيات / عربی

r.-ul burhān

مقاله اول از رساله البرهان است در بیان اوسعیت شکل مستدیر و مؤلف آن معلوم نیست.

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۶۵۳۳

آغاز: بسمله، هذه مقالة الاولى في بيان اوسع الاشكال شكل المستدير فنقول كل اشكال المتساوية الاضلاع؛ انجم: تمت المقالة الاولى من تسطيح بسيط الكرة و هي رسالة البرهان خط: نستعليق، كا: حسين موسى دزفولي همداني مسكن، تا: ۱۴ شعبان ۱۲۸۷ق؛ مباحث این مقاله با عبارت: «اقول، برهان، فاقول، مثال» آغاز می‌شود و كاتب آن را از روی نسخه‌ای که به خط قاضی زاده رومی (صلاح الدين موسى) (-۸۴۵ق) بوده نوشته، در صفحه هشتم حاشیه‌ای است به خط و امضای محمد علی القاینی؛ واقف: نایبی؛ کاغذ: شکری فرنگی، جلد: پارچه‌ای، ۸گ، ۱۷ سطر (۱۳×۸)، اندازه: ۲۰/۲×۱۳/۷سم [ف: ۸-۱۵۸]

رسالة البرهانية < علم الواجب

الرسالة البسيطة في نفس الانسانية / فلسفه / عربی

ar-r.-ul basīṭa fī nafs-il insāniyya

قمی، اسدالله، ق ۱۴ قمری

qomī, asad-ol-lāh (- 20c)

مشمتمل بر چند «مقام» و «خاتمه»: مقام اول در ماء شارحه اسمیه است.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۸۷۸۱

آغاز: بسمله، الحمد لله الذي جعل النفس الانسانية مجردة لتكون دليلا على تجرده؛ انجم: مثلا حركة متشاء حرارت بدن است لكن خودش متصف باين کیفیت نیست. ان التصورات للامور x متشاء كحرار عن الحرور. انجمه: قد فرغت عن تصنيف الرسالة البسيطة في العشر الثاني من الربيع الاول و مضى من الهجرة المحمدية ص ۱۳۴۴ من الاحقر اسد الله الحسيني سبط علامة القمي.

نسخه بسیار نادر؛ خط: نستعليق شکسته، كاتب = مؤلف، تا: ربيع الاول ۱۳۴۴ق؛ بر روی دو برگ اول صورت اجازه روایت حدیث از شیخ عبدالنبی نوری برای مؤلف (سید اسد الله قمی) در نیمه جمادی الثاني ۱۳۴۱؛ جلد: مقوایی، ۸۲گ، ۹ سطر (۱۲×۷)،

01 Kasım 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

فهرستگان: نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد شانزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

DIA 276254

جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱/۱۲/۲۰

سه الملائكة < ماهية الملائكة
سه ملائكة < احوال ملائكة

ظاهراً ...

خط: نستعلیق، بی کاء، تا: ۲۰ ذیحجه ۱۲۷۱ق؛ ۹گگ (۴۶-۵۴پ)
[ف: ۵-۳۷۶]

۳. خوی؛ نمازی؛ شماره نسخه: ۳۴۲/۱

آغاز: برابر؛ انجام: و اشغل بیتک فی عبادة الله عزوجل و متابعة
النبي (ص) و هو خیر الدنيا و الآخرة و صلی الله علی خیر خلقه
محمد و آله و اصحابه.
خط: مختلف، بی کاء، بی تا؛ جا: مکه مکرمه؛ جلد: تیماج، ۱۷ سطر،
اندازه: ۲۰×۱۴سم [ف: ۱۶۸-]

● مکین الاساس فی احوال ابی الفضل العباس / تاریخ

فارسی /

mokayen-ol asās fī ahvāl-e abe-l fazl-el 'abbās

بیرجندی، محمد باقر بن محمد حسن، ۱۲۷۶ - ۱۳۵۲
قمری

bīrjandī, mohammad bāqer ebn-e mohammad hasan
(1860 - 1934)

در حالات حضرت ابی الفضل العباس و زندگانی نامه وی، دارای
پنج «مجلس» و هر مجلس در چند «فصل». این رساله جزء سوم
کتاب «کبریت الاحمر» مؤلف است که مکرر چاپ شده و در
این جا با دیگر گونی های مختصری نوشته شده است
آغاز: الحمدلله الخیر بأصناف ما صمت و نطق البصیر بأنواع ما
اختلف منها و ما افترق العلیم بحقائق الخلائق الا یعلم من خلق

۱. مشهد؛ فرهنگ و هنر؛ شماره نسخه: الف-۲

آغاز: برابر؛ انجام: تیغ و دست از خون دشمن در حنا xx آنچنان
کندر منام آمد مرا لقتد تم هذا الكتاب.

خط: نسخ، کاء: موسی بن کربلانی میرزا عبدالجواد چهکندوکی،
تا: ۱۳۳۰ق؛ در ظهر آخر کتاب اشعاری به مطلع «آنکه در شرع
مطهر جای پیغمبر گرفت» در مرثیه فوت مولف کتاب مکین
الاساس منسوب به ملا محمد ابراهیم قدسی است که در آخر
صفحه ضیاء الدین محمد حسین آیتی ولد مؤلف می نویسد این
اشعار اشتباها بمرحوم قدس نسبت داده شده و سروده مرحوم
میرزا محمد حسن سالک بیرجندی است؛ واقف: محمد حسین
آیتی بیرجندی خراسانی؛ جلد: چرمی، ۲۸۸ص،
۱۸ سطر (۱۳/۵×۷)، اندازه: ۱۱×۱۸سم [ف: ۱۰۹-]

۲. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۳۴۱۷/۱

آغاز: برابر

خط: نسخ، بی کاء، بی تا؛ چند برگگی از کتاب در نسخه آمده و
ناتمام است، به خط مؤلف تصحیح و اضافه شده؛ جلد: تیماج،
۱۱گگ (۱-۱پ)، اندازه: ۱۶/۵×۲۱سم [ف: ۹-۲۰]

● الملائكة / کلام و اعتقادات / عربی

malā'eka

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

این رساله درباره فرشتگان نگاشته شده و نیایش مانند است و
گویا از همان خطبه هایی است که مایه نکوهش دشمنان
شیخگشته است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی انشأ نوراً محجوباً الاح له جلیته قبلا
فلما اشرفت فیه استعیجل جلایا من کل شیء الی امدالحق؛
انجام: من الله غیره فقدسه و کبره و توکل علیه و استسلم له
استسلاما (تمت رساله الملائكة. و الحمدلله رب العالمین و الصلوة
و السلام علی سیدنا و آله اجمعین الطیبین الطاهرین)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۳۱/۱۰-ف

نسخه اصل: اوئیورسیتته ش ۴۷۲۴؛ خط: نسخ، بی کاء، تا: ربیع
الاول ۷۰۰ق؛ ۳گگ (۷۶-۷۸)، ۱۹ سطر [فیلمها ف: ۱-۴۴۰]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۶۲/۱۸ (ت)-۴۶۳/۱۸ (پ)-ف

نسخه اصل: کوپرولوش ۱۵۸۹. خطبه است به عربی؛ بی کاء، تا: تاریخ
۷۵۳ق؛ مجدول، ۱گگ (۳۱۲-۳۱۲) [فیلمها ف: ۱-۴۸۰]
قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۱۱۶/۱۸ عکسی

نسخه اصل: همان نسخه بالا [میراث شهاب: س ۱۸-۱] ۵۳-۱

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۴۹/۶۱

آغاز و انجام: برابر

خط: تعلیق، بی کاء، تا: با تاریخ ۹۶۲ق؛ تملک: مصطفی بن عبدالله
در ۹۶۲، خلیفه سلطاندر ۱۰۴۱، محمد طاهر پزشک تفرشی در
۱۱۳۵، محمد ابراهیم قزوینی در ۲. ذیقعد ۱۲۴۵؛ کاغذ:
سمرقندی، جلد: تیماج، ۲گگ (۳۵۳-۳۵۴پ)، ۳۱ سطر، اندازه:
۱۳×۲۳سم [ف: ۶-۲۴۳۰]

۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۷۹/۹

آغاز و انجام: برابر

خط: تعلیق، بی کاء، تا: قرن ۱۱؛ ۱۱ص (۲۱-۲۳) [ف: ۳-۳۷۶]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴/۱۳

خط: نستعلیق، بی کاء، تا: قرن ۱۰ او ۱۱؛ جلد: تیماج، ۴ص (۸۵-
۸۸)، ۲۰ سطر (۱۳×۷)، اندازه: ۲۰×۱۴سم [سنا: ف: ۱-۷]

۶. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۱۱۷/۸

آغاز: برابر

خط: نستعلیق، کاء: مصطفی بهجت رئیس الاطباء سلطانی، تا: قرن
۱۳؛ رکابه دار؛ ۲ص (۱۷-۱۸)، ۲۹ سطر [میراث شهاب: س ۱۸-۱]
[۶۱]

سه الملائكة الاعلی < العلم الالهی

فرستگان: نسخه های خطی ایران (فخا؛ جلد سی و یکم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛

Ibn Sina
090637

Mind the Gap: The Reception of Avicenna's New Argument against Actually Infinite Space*

Jon McGinnis

Professor Hossein Ziai is almost certainly best known for his research and publications on Illuminationist philosophy and its founder, Shihāb al-Dīn Suhrawardī (d. 549/1191). In this vein, Professor Ziai made available to the world critical editions and translations of some key texts of the late classical and post-classical Islamic intellectual world. Perhaps less known is Professor Ziai's early interest in physics and mathematics. In his spirit of making available the riches of later Islamic philosophical thought combined with an interest in the history of physics and mathematics, I offer here as tribute to Professor Ziai a set of (working) translations with brief commentaries.

The texts translated herein relate to a novel argument by Avicenna for the finitude of the cosmos and that argument's ultimate reception in the late classical and post-classical world of Islam.¹ The translations include selections from Avicenna himself (d. 427/1037), Abū'l-Barakāt al-Baghdādī (d. c. 560/1165), Naṣīr al-Dīn al-Ṭūsī (d. 672/1274) Athīr al-Dīn al-Abharī (d. 663/1264), Najm al-Dīn al-Qazwīnī al-Kātibī (d. 675/1277), Mullā Ṣadrā (d. 1050/1640) and Faḍl-i Ḥaqq al-Khayrābādī (d. 1861). In my accompanying explanatory notes, I occasionally supplement the discussion with comments from other post-classical Muslim philosophers. These philosophers include Sharaf al-Dīn Muḥammad al-Mas'ūdī (d. c. before 600/1204), Fakhr al-Dīn al-Rāzī (d. 606/1210), Quṭb al-Dīn al-Rāzī al-Taḥṭānī (d. 766/1364) and Qaḍī Mir Ḥusayn Maybudī (d. 909/1504). While I offer brief commentary on the texts and indicate potentially interesting and/or novel moves, I do not pretend to provide a detailed study of the subsequent history of Avicenna's new argument. Instead I let the texts speak for themselves for the most part.

* I am extremely grateful to Sajjad Rizvi, who provided me with a copy of an Indian lithograph of Mullā Ṣadrā's *Sharḥ al-Hidāya* as well as the relevant pages from a new edition of Mullā Ṣadrā's *Sharḥ*, which as far as I can discern is not yet available anywhere in the US. I also want to thank Taleb Tabataba'i and an anonymous reader for valuable material and organizational suggestions.

1 For a discussion of the argument and its historical background see McGinnis (forthcoming).

272-305

I Avicenna's New Proof for the Finitude of Spatial Magnitudes

At III.8 [esp., 5–7] of the *Physics* of the *Cure*, Avicenna criticizes Aristotle's arguments for the finitude of the cosmos.² The Sheik's general complaint against the First Teacher's arguments is that they rely on questionable premises or at least premises that not everyone would accept, particularly certain medieval Islamic mathematicians.³ In the process of trying to amend Aristotle's argument so as to eliminate the questionable premises, Avicenna in fact hits upon a new argument, an argument that appeals only to premises that Aristotle's detractors themselves employ. The argument, as we shall see, became widely popular appearing in virtually all of the post-classical textbooks treating physics and metaphysics (*ḥikma*). Part of the lure of the argument is no doubt its seeming simplicity and yet forcefulness.

While I present a complete translation of Avicenna's own version of the proof from his *Ishārāt* in section 3, for now I let al-Qazwīnī al-Kātibī provide his summation of the argument as it appears in his popular handbook of philosophy and science, *Ḥikmat al-'ayn* (*Wisdom of the Font*):

(Text 1)⁴

<63> (Spatial) intervals are finite. If not, it would be possible for the estimative faculty to imagine two lines [ab and ac] emerging from a single point [a]. Also, the two grow farther apart in such a way that [if] the initial interval is a cubit, the second is double [the first], the third is three of those similar units and so on infinitely. Now if that were possible, then between [ab and ac] there could be an interval that contains the infinite units similar to the first interval. In that case, what is infinite is bounded between the two boundaries [ab and ac].

MADDE YAYIMLANDIKTA
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Kasım 2013

2 Aristotle's argument with which Avicenna finds fault can be found at Aristotle, *De caelo*, 1.2–7, esp. 1.5.

3 I am thinking specifically of certain mathematicians such as Thābit ibn Qurra (288/901) and Abū Sahl al-Qūhī (ca. 390/1000). Relevant studies include Sabra, A.I. (1977), Rashed, R. (1999), Rashed, M. (2009) and McGinnis, J. (forthcoming).

4 Al-Qazwīnī al-Kātibī, *Ḥikmat al-'ayn*, *Maqāla*, 3.7-3, "Investigations of quantity," p. 63. The translation is based upon A. Ṣadrī's edition.